

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr.

3

Fylke:

Nord-Trøndelag

Tilleggsspørsmålnr.

Herad:

Egge

Emne:

Brynet

Bygdelag:

Oppskr. av:

Sverre Flåm

Gard:

(adresse):

Sverre pr. Steinbjør

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. *Noka av eige røynsle*

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Det meste fortalt av Per Sverre Egge, Bonde, 78 år.

SVAR

Brynet heiter her i bygda „heins“ (ei),
og brukes som ramme på alle slags
bryner. Å bryne gjær, heites her:

„Å heins løar.“ (ein løa, den løar)

Na for tida brukes bryner både av
künststein og naturstein. Her i bygda
fins ikkje naturleg brynestein. Vi har
fått den annars stad frå.

I gammal tid — det har ikkje lykkast
å tidfesta det, men truleg var det
omkring 1860-70-åra — brukte dei bryner
dei kalla „Skårvangheini.“ Det har
heller ikkje lykkast å få rista kor desse
bryner kom ifrå. Men truleg frå ein
stad som heites Skårvang. Om det er
eit bygdeanamn eller gårdsnamn, har eg
ikkje fått greide på.

Seinare fekk dei her i bygda gode bryner
frå Verdal.

Bryner av künststein brukes for det
meste til gjær, okses o. lign. Naturstein,
helst „blåheins“ bli brukst til kveltenner,
treshjerejern o. s. v. Alle reidskaper
blir for det meste slipt på rund

2
slipestein, og ettespå knessa med bjørne.

Folk her kan ikkje minnst at gjær
vart uttjanna med kauraa. Så lenge ein
sjenner til er slipesteinen brukt.

Såleis vart ein ikkje om når skikkene
med å slipe gjær kom til liggda.

Det er ingen tradisjon om at her
var ein større stein på gardane,
som dei slipa på med å føre reidskapet
fram og attende på den. Men snittkarnen
brukes no bjørne av kunnststein, som
dei fellar ned i ein treplankje så bjørnet
legg stått, og førs reidskapet t. d. kornel-
tenner fram og til baka på dette. Ettespå
brukes eit finare bjørne.

Det har ikkje vori vanleg brukt å
flytte ned og slipesteinen eit på
slattesteinane. Slipesteinen sto alltid
heime ved tusa.

Det har vori og er vanleg å slipe gjær
for kvar arbeidsøkt, altså 3-4 gonger om
dagen. Når det liden ut i østa og gjær
bjørnar bite dårleg, brukes atundom til eit
grovare bjørne først, så eit finare av
naturstein.

Før i tida — truleg var det før 1880-åra,
vart det og brukt trebjørner på klint
gjære og "sliper". (Slike kalles mydlet
som sjenn av slipesteinen når ein
sliper.) Disse bjørner vart brukt i
staden for sliping, og ein brukte da
eit finare bjørne ettespå. Trebjørner
vart brukt til gjær, og hette her
"løastekke" (ii) — altså, gjæstikke.

Her brüker ein å ta gjær av ornet
 når ein sliper. Under slayinga held
 ein eggen i mat seg, og såleis i mat
 fartsretninga til slipersteinen.

Når gjær brünes held ein i slike
 som teikninga viser. Ein føres
 brünet skifteneis fram og attende på
 begge sider av gjærggen.

Stättarne har ikkje varti brükt her,
 det folk kan minnast.

Knappen som dei bar brünet i under
 slätten, vart kalla „heimströkk“ (ein)
 og var laga av tre. Det er lenge sid
 desse vart brükt her. Etlis av te
 århundreskiftet bar dei segge vori
 vordy i brük. Somme bar heim-
 strökkis attanfor, andre ~~at~~ frammanfor.
 Der var festa til sliperstein. Dei hadde
 vater i heimströkkis, så brünet var
 alltid fuktig.

Brünet av naturstein bli fukta med
 vater. Her ein ikkje det attmed seg,
 spjttles ein på brünet. Til finare reidshap
 så som höveltenner o. l. brükas ofte olje.
 Brünet av kunststein bli vordy ikkje
 fukta.

Naka særskild namn på nyjålet som
 kjem fram ved brüninga, har y ikkje
 høyrd brükt her. Men nyjålet av sliper-
 steinen kalla dei „stipor“, så det er
 trüly, dei kalla nyjålet av brünet for
 heisar.

Brünesvaste eller heisar har få varti
 brükt som råd for ~~for~~ så, helst ringarne.

4

Det skal vera brukt slitt her i bygda
for om lag 25-30-år sia. Så gjæraft er
det brukt som legeråd tidlyare og.
Mer segge seinare. At heisar er brukt
som råd for andre sjukdomar, er ikkje
kjent her.

Og at brynestein bli bedre av å ligge i
maustus eller jord, er heller ikkje
kjent her.

Her fins ein tradisjon om at brynet
kan tale. Det er om ein som
hadde ei råkalla Skårvangheim.

Når han bryna gjær, sa brynet:

"Skårvang, skårvang, skårvang."

Skikken med å seie noka var ein
guttå på brynet, eller at ein sa fram
noka slags regle eller visl under
bryninga, er ikkje kjent her.

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

adr. NORSK FOLKEMUSEUM

BYGDØY

191

Ljåen brynes